

Õiguskantsler

Lp Monika Feofanova
Viru piirkonna juht
Sillamäe Kodu
AS Hoolekandeteenused
monika.feofanova@hoolekandeteenused.ee

Teie nr

Meie 23.08.2019 nr 7-9/190891/1904137

Kontrollkäik Sillamäe Kodusse

Austatud Monika Feofanova

Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid 05.06.2019 ette teatamata AS Hoolekandeteenused Sillamäe Kodu (edaspidi: hooldekodu) tegevust ja selle klientide elamistingimusi.

Hooldekodu töötajad on pikaageste kogemustega ja asjatundlikud ning suhtuvad hooldekodu elanikesse heatahtlikult. Silma jäi, et dokumente täidetakse kohusetundlikult ning infovahetus töötajate ja juhtide vahel on hea. Hooldekodu juhtkond peab oluliseks töötajate kutsekvalifikatsiooni tõstmist ning on koolitusi kavandanud läbimõeldult. Diabeedihaigetele pakutakse nende vajadustele vastavat toitu. Positiivne on, et hooldekodu elanikud saavad regulaarselt käia basseinis ujumas.

Rahul ei saa olla sellega, et osa tegevusjuhendajaid ei ole seni läbinud kohustuslikku koolitust. Tegevusjuhendajaid on küll seadusega ette nähtud arv, kuid selleks, et tagada ka suurema hooldus- ja abivajaduse inimestele ning keeruliste psüühikahäiretega elanikele individuaalne lähenemine ja turvaline elukeskkond, peaks neid olema rohkem. Hooldekodu elanikele tuleks rohkem pakkuda aktiivset ja tööoskusi kujundavat tegevust, mis aitaks päevi sisustada neile sobival moel.

Mitmed magamistoad ja hügieeniruumid vajavad remonti ning vananenud sisustus uuendamist. Hügieeniruumid peavad olema puhtad ning klientidel peab olema võimalik neid kasutada privaatselt. Rohkem tuleb tähelepanu pöörata tervisekaitsenõuete järgimisele ja ligipääsetavuse tagamisele. Eraldusruum tuleb muuta hooldekodu elanikele turvaliseks. Meditsiiniõe teenus peab olema kättesaadav seadusega kehtestatud mahu.

Kontrollkäigu ajal elas hooldekodus 88 inimest, kellest 78 said ööpäevaringset erihooldusteenust ning 10 olid ööpäevaringsele erihooldusteenusele paigutatud kohtumääruse alusel. Inimesed on majutatud kolme hoonesse. Ühis- ja tugitegevusteks eraldi hoonet ehitatud ei ole. Kohtumäärusega hoolekandetasutusse paigutatud inimestele mõeldud kinnises osakonnas (Tervise 12 hoones) oli kontrollkäigu ajal kümme elanikku. Samas majas asub ka ööpäevaringse erihooldusteenuse osakond 28 inimesele. Tervise 11 majas elas 26 inimest, kes on iseseisvamad ja liikuvamad (hoone on kahekorruseline). Tervise 10 majja oli paigutatud 24 rohkem kõrvalabi ja hooldust vajavat elanikku. Selles hoones asub ka meditsiiniõe tööruum. Videovalvet kasutatakse kohtumäärusega hoolekandetasutusse paigutatud inimeste osakonnas (üldruumides, koridoris, õuealal).

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

Kliendid osalevad vastavalt oma võimetele ka hooldekodu igapäevatoimetustes, näiteks aitavad tube koristada, pesu pesta ning toitu valmistada ja jagada. Mõned inimesed töötavad või osalevad töösarnastes tegevustes Sillamäe Töökeskuses, kus tegutseb Sihtasutus Hea Hoog.

Õiguskantsleri nõunikud tegid koos eksperdiga ringkäigu hooldekodu ruumides, tutvusid asutuse dokumentidega ning vestlesid töötajate ja hooldekodu elanikega.

1. Tegevusjuhendajate arv ja kvalifikatsioon

Päeval (tavapäraselt kella 8.00–20.00) töötab hooldekodu igas üksuses vähemalt üks tegevusjuhendaja. Kohtumäärusega hoolekandeesutusse paigutatud inimestega (n-õ kinnine osakond) tegeleb kaks tegevusjuhendajat. Sageli on ka hooldekodu teistes osakondades päeval tööl kaks tegevusjuhendajat, kuid töögraafikute järgi on igas kalendrikuus ka selliseid valvevahetusi, kus kogu üksuse elanikke hooldab ööpäev läbi vaid üks tegevusjuhendaja (iseäranis Tervise 11 hoones). Öhtuti ja öösiti jääb igasse osakonda üks töötaja. Tööpäeviti (kella 8.00–16.00) tegeleb hooldekodu elanikega ka metoodik. Klientide terviseseisundit jälgib ja ravimeid jagab öde, kes on samuti majas tööpäeviti (kella 8.00–14.30).

Hooldekodu osakonnad on suured – igas üksuses on 24–28 elanikku. Kinnises osakonnas elab kümme inimest.¹ Suur osa inimesi vajab abi pesemisel ja muudes hügieenitoimingutes, kõik nad vajavad igapäevaeluga toimetulekuks pidevat juhendamist (sh tuge töösüsteemide harjutamisel). Hooldekodus elab ka inimesi, kes vajavad palju individuaalset tähelepanu (terviseseisundi säilitamiseks ka individuaalset tegevusteraapiat) ning inimesi, kes võivad olla ettearvamatu käitumisega. Erilist tähelepanu tuleb pöörata kinnise osakonna elanike turvalisuse tagamisele. Töötajate väljakutse süsteem hooldekodus puudub. Kinnises osakonnas on häirenapp turvatöötajate kutsumiseks.

Kontrollkäigu päeval (05.06.2019) oli 78 ööpäevaringse erihooldusteenuse kliendi kohta tööl viis tegevusjuhendajat ja öösel kolm. Kohtumääruse alusel ööpäevaringset erihooldusteenust saavate klientidega tegeles kontrollkäigu päeval kaks ja sellele järgnenud ööl üks tegevusjuhendaja.

Erihooldusteenuse osutaja peab kindlustama hooldekodu elanike turvalisuse, abistama neid enese eest hoolitsemisel, arendama iseseisvaks toimetulekuks vajalikke oskusi ning täitma muid seadusega ettenähtud ülesandeid ([SHS](#) § 100 lg 1 ja lg 2, § 102 lg 1). Kohtumäärusega hoolekandeesutusse paigutatud inimesed vajavad lisaks turvalisele elukeskkonnale pidevat järelevalvet, et nad ei seaks ohtu ennast ega teisi ([SHS](#) § 103). Selleks tuleb kaitsta klienti endast, teistest või keskkonnast lähtuvate ohtude eest.² Nõuetekohase teenuse tagamiseks peab hooldekodus olema piisavalt palju töötajaid.

Kui hooldekodu osutab ööpäevaringset erihooldusteenust kohtumäärusega hoolekandeesutusse paigutatud inimestele, peab teenuseosutaja tagama, et 20 inimesega tegeleks vähemalt üks tegevusjuhendaja ([SHS](#) § 104 lg 3). Teistele ööpäevaringisel erihooldusteenusel olevatele inimestele tuleb tagada ühe tegevusjuhendaja kohalolek 30 elaniku kohta ([SHS](#) § 104 lg 1). Seadus

¹ Kontrollkäigu järel oli kavas kinnisesse osakonda vastu võtta veel kaks kohtumäärusega hoolekandeesutusse paigutatud inimest. Ka [tegevusloa](#) järgi on lubatud Sillamäe Kodusse paigutada kõige rohkem 12 kohtumääruse alusel ööpäevaringset erihooldusteenust saavat inimest.

² Euroopa Inimõiguste Kohus on öelnud, et [Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni](#) artikli 2 (õigus elule) kohaselt peavad riigid astuma sobivaid samme (sh ennetavaid), et kaitsta nende järelevalve all olevate isikute elu. Niisiis on riigil kohustus kaitsta inimelu igas olukorras, kus võib tekkida oht elule.

näeb ette, et olenevalt klientide vajadustest peab olema väljaspool ööaega tööl veel vähemalt üks tegevusjuhendaja. Seadus sätestab siiski vaid miinimumnõude, teenuseosutaja peab töötajate arvu planeerides lähtuma klientide tegelikest järelevalve- ja juhendamisvajadustest.

Kontrollkäigu ajal oli nii päeval kui ka öösel hooldekodu igas osakonnas töötajaid rohkem, kui miinimumnõuded ette näevad. On hea, et suurema ohtlikkuseastmega kinnise osakonna elanikega ning suurema hooldus- ja tähelepanuvajadustega klientidega (Tervise 10 majas) tegeleb tavaliselt kaks töötajat. Hooldekodu töökorraldust, suuri osakondi, eraldi paiknevaid hooneid ja klientide eripära silmas pidades jäi siiski kahtlus, kas miinimumnõude täitmisest piisab elanike turvalisuse tagamiseks ning nende vajadustega arvestamiseks. Ka kontrollkäigul kaasas olnud tervishoiuekspert osutas, et hooldekodu elanikke tuleks rohkem kaasata juhendatud tegevustesse. See eeldab, et hooldekodus on rohkem tegevusjuhendajaid.

Kontrollkäigul selgus, et tegevusjuhendajate töökoormus on suur, sest hooldekodus on palju individuaalset lähenemist vajavaid kliente. Näiteks Tervise 12 osakonnas on 28 elanikku, kellest mitmed võivad olla ettearvamatu käitumisega. Kui tegevusjuhendaja töötab niisuguste klientide osakonnas üksi, võib ta (ja ka teised osakonnas viibijad) sattuda ohuolukorda. Hooldekodus puudub ka süsteem, mille abil tegevusjuhendajad saaksid kolleege endale hõlpsasti appi kutsuda.

Tegevusjuhendajatel napib aega, et klientidega individuaalselt tegeleda (juhendada töösüsteemide harjutamisel, enese hooldamise, eluks vajalike igapäevaasuste säilitamisel ja õppimisel) ning samal ajal tagada kõigi klientide turvalisus ja heaolu. Võis märgata, et hooldekodu on püüdnud võtta kasutusele mitmeid individuaalse lähenemise meetodikke (nt TEACCH meetodika), kuid töötajate suure töökoormuse tõttu on ilmselt keeruline neid järjepidevalt rakendada.

On hea, et hooldekodu on võimaldanud parema toimetulekuga elanikel käia basseinis ujumas. Vestlustest selgus, et inimesed on sellega väga rahul. Samuti kiideti võimalust tööl käia. Sihtasutus Hea Hoog pakub tööd 17 hooldekodu elanikule. Paraku on paljud hooldekodus elavad inimesed üsna passiivsed, nende tegevusse haaramiseks tuleks hooldekodul rohkem pingutada. Ka kohtumäärusega hoolekandetasutusse paigutatud inimestele peab looma võimalused töötamiseks või töösarnaseks tegevuseks hooldekodu territooriumil ([SHS § 100 lg 2 p 5](#)). Kinnise osakonna elanikele selliseid võimalusi praegu ei pakuta.

Tegevusjuhendajate ülesanne on korraldada ka igapäevaasuste omandamist toetavaid tegevusi ja huviringe (aiandusring, kokandusring, käsitöö, teater). Huviringides võivad osaleda kõik soovijad, samas ei saa tegevusjuhendaja ringitöö ajal tegeleda osakonda jäänud inimestega. Kalenderplaanidest selgus, et huviringidest osavõtt oli vähene või mitme nädala jooksul ringitööd ei toimunudki. Kontrollkäigu päeval juhendati üht klienti toiduvalmistamisel, rohkem arendavaid ja sisukat ajaveetmist võimaldavaid tegevusi silma ei jäänud. Hooldekodu elanikud rääkisid, et nad veedavad aega peamiselt õues jalutades ja telerit vaadates. Ka mitme kliendi isiklikus päevakavas oli ajaveetmise võimalusena märgitud kellaaeg tegevusjuhendajaga jalutamiseks, kuid muid tegevusi, millega elanikke enam iseseisvat toimetulekut parandavasse ja säilitavasse tegevusse haarata, seal kirjas ei olnud.

Mitmele inimesele oli rehabilitatsiooniplaani kohaselt tervisliku seisundi säilitamiseks ette nähtud tegevusteraapia. Samas ei olnud võimalik aru saada, kas seda neile ka tegelikult võimaldati. Teenuse osutamine ei tohi kahjustada inimese tervist ([rahvatervise seaduse § 4 p 10](#)). See tähendab, et koostatud plaane tuleb järgida, et inimeste tervis tegevusteraapiata ei halveneks.

Ringkäigul jäi silma, et Tervise 10 majas elavad hooldekodu kliendid on suurema hooldus- ja tähelepanuvajadusega ning seetõttu on tegevusjuhendajate töökoormus suur. Jäi mulje, et kui osakonnas on tööl vaid üks tegevusjuhendaja (töögraafikus oli selliseid päevi), ei jõua ta piisavalt põhjalikult oma ülesandeid täita ning napib aega, et iga kliendi vajadustega arvestada. Selle maja elanikega tegelevate töötajate ülesannete ring on väga lai, kuna need inimesed vajavad abistamist ja individuaalset juhendamist ka kõige tavapärasemas tegevuses (söömine, riietumine jms). Suure osa tööajast võib võtta hooldekodu elanike abistamine hügieenitoimingutes ning nende pesemine.

Tööülesannete ring ja inimeste suur abi- ja hooldusvajadus mõjutavad personali töökoormust. Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee on [seisukohal](#)³, et kui töötajaid on vähe, satuvad nad liiga suure pingele alla, mis võib ohustada nende tervist ning mõjutada ka klientide heaolu. Selleks et pakkuda kvaliteetselt klientide eripärasid ja vajadusi (sh ohutust) arvestavat erihooldusteenust, peab personali olema piisavalt ning töökorraldus läbimõeldud. Üks lahendus võib olla see, et igas osakonnas oleks päevasel ajal tööl alati vähemalt kaks tegevusjuhendajat.

Tegevusjuhendajate oskustest ja teadmistest sõltub otseselt ööpäevaringset erihooldusteenust saavate inimeste ohutus ning heaolu. Sillamäe Kodu juhtkond soosib töötajate koolitamist. Erilist tähelepanu on pööratud sellele, et koolitusmaterjalid oleksid kättesaadavad ja mõistetavad ka neile töötajatele, kelle emakeel ei ole eesti keel. Ka töötajad ise on huvitatud koolitustel osalemisest. Sellegipoolest ei vasta [majandustegevuse registri](#) andmetel⁴ mitmete tegevusjuhendajate kutsekvalifikatsioon [SHS](#) §-s 86 sätestatud nõuetele. Kõik tegevusjuhendajad ei ole saanud tegevusjuhendaja baaskoolitust ning enamik kinnise osakonna tegevusjuhendajatest ei ole läbinud suurema ohtlikkusastmega inimestega tööks nõutavat täienduskoolitust ([SHS](#) § 86 lg 5).

Kinnine osakond avati 2019. aastal ja seetõttu on mõistetav, et töötajate koolitamisega veel tegeldakse. Majandustegevuse registri andmetel on kõik tegevusjuhendajad koolitustele registreeritud. Positiivne on see, et kinnise osakonna töötajatele korraldati dementsete inimeste hooldamist käsitlev väljaõpe, et neil oleks ettearvamatu käitumisega dementsetega toimetulekuks vajalik ettevalmistus. Suurema ohtlikkusastmega inimestega tööks nõutav täienduskoolitus on kavandatud 2019. aasta sügisesse.⁵

Alates 2020. aastast ei piisa tegevusjuhendajana töötamiseks vaid kohustuslikule koolitusele registreerumisest⁶. Pidades silmas hooldekodu elanike huve ja psüühikahäiretega inimeste eripärasid hooldus- ja abivajadust, on hooldekodude töötajatele kehtestatud spetsiifilised koolitusnõuded. Koolitamata töötajad ei pruugi teadmatusel osata olukordi adekvaatselt hinnata, nad ei pruugi toimida ärevatel hetkedel kliendi parimates huvides ega valida kliendi heaolu ja turvalisuse tagamiseks õigeid meetodeid. Töötajatele peab kindlasti tagama võimaluse saada seadusega nõutud koolitust. Koolitatud personal oskab süsteemselt arendada ja toetada ka madalama tahteaktiivsusega ning ettearvamatu käitumisega inimesi ning valida selleks kohased võtted.

Õiguskaitsler palub korraldada nii, et kõik Sillamäe Kodu tegevusjuhendajad saaksid osaleda seadusega nõutud koolitusel. Õigusaktiga kehtestatud hoolekandeesutuse minimaalsest töötajate

³ Vt p 186.

⁴ Teenuseostaja peab tagama, et registris kajastuksid õiged andmed ([MSÜS](#) § 30 lg 5).

⁵ Sillamäe Kodu vastuse (12.08.2019 kiri nr RJ-1/4158-4) järgi on 1 ööpäevaringse erihooldusteenuse üksuse tegevusjuhendaja ja 8 kohtumäärusega ööpäevaringse erihooldusteenuse üksuse tegevusjuhendaja nõuetele vastava hariduse omandamiseks lahendus leitud.

⁶ [SHS](#) § 160 lõigete 3, 4 ja 5 järgi võib kuni 31.12.2019 osutada teenust ka tegevusjuhendaja, kes on vajalikule koolitusele registreerunud.

arvust ei pruugi alati piisata kvaliteetse teenuse osutamiseks ja klientide põhiõiguste tagamiseks. Õiguskantsler palub klientide heaolu ja turvalisuse huvides üle vaadata Sillamäe Kodu töökorralduse, et rohkem hooldekodu elanikke oleks kaasatud aktiivsesse ja tööoskusi kujundavasse tegevusse, mis aitaks päevi sisustada neile sobival moel.

2. Olmetingimused

Hooldekodu kliendid elavad ühe- kuni kolmekohalistes magamistubades. Mitmed magamistoad vajavad remonti ning paljude tubade sisustus on vananenud. Kuigi mitme olmeruumi seisukorda on värskendatud, vajab suurem osa hügieeniruumide ajakohastamist ja parandustöid. Osa hügieeniruumide ei olnud ka piisavalt puhtad. Ka kontrollkäigul kaasas olnud tervishoiuekspert osutas vananenud olmetingimustele. Teisiti oli olukord kinnises osakonnas, mida oli hiljuti remonditud. Sealsed ruumid olid ajakohased ning üldmulje hea.

Hooldekodul on mitu õueala, kus elanikud võivad aega veeta. Silma jäi, et mõne õueala puhkenurk oli väsinud ilmega. Kui õuealade heakorrastamisele rohkem tähelepanu pöörata, annab see võimaluse suure lisaväärtuse loomiseks hooldekodu elukeskkonna kujundamisel. Väljavaated selleks on Sillamäe Kodus head.

[Eesti Vabariigi põhiseaduse](#) § 10 sätestab inimväärikuse põhimõtte. Kui inimene on sunnitud viibima tingimustes, mille puhul ei ole arvestatud tema tervisliku seisundiga, võib see tekitada temas alaväärsustunnet ja jõuetust. Sobivaks keskkonnaks [loetakse niisuguseid tingimusi](#), mis loovad positiivse, terapeutilise õhkkonna: tagavad igale inimesele piisava ruumi, valguse, sobiva temperatuuri ja ventilatsiooni ning asutuse rahuldava üldseisukorra, erilist tähelepanu peaks pöörama magamistubade ja vaba aja ruumide kaunistamisele.⁷

[Erihoolekandeametuse tervisekaitseõuete](#) järgi tohib ühte magamistuppa majutada kuni kaks inimest. Tervise 12 majas on ruumikitsikuse ja hooldekodu elanike eripärade tõttu kasutusel ka kolmekohalisi tube. Samas majas oli kaks hooldekodu elanikku paigutatud magamistuppa, mis oli kahe elaniku jaoks liiga väike (ligi 8 m²). Tervise 11 hoones on üks läbikäidav tuba, kus inimene peab oma tuppa pääsemiseks liikuma läbi teise magamistoa (tuba oli ka liiga väike, umbes 6 m²). On mõistetav, et hooldekodu püüab elanike paigutamisel leida kõigile sobivaid lahendusi⁸, kuid seejuures ei tohi eirata tervisekaitseõueteid. Ruumikitsikus võib tekitada inimeste vahel pingeid ja turvalisusprobleeme. Hooldekodu on klientide kodu ja magamistuba on olemuslikult nende privaatsfäär. Läbikäidav magamistuba ei pruugi tagada piisavat eraldatust. Privaatsuse tagamise olulisust on rõhutatud ka [erihooldekandeteenuse kvaliteedijuhises](#). Magamistoa minimaalne pindala ja voodikohtade arv on kehtestatud ka selleks, et paremini kaitsta hooldekoduelanike tervist ja tõkestada haiguste levikut.

Mõnel tualetil ja duširuumil puudus ukse lukustamise võimalus (Tervise 10 ja Tervise 12 majades). Inimväärsed elamistingimused ei ole tagatud, kui inimene on sunnitud taluma privaatsuse puudumist intiimsete toimingute tegemisel.⁹ Seda eriti siis, kus samu hügieeniruumide kasutavad nii mehed kui ka naised. Tualett- ja duširuumi ukсед peaksid olema seestpoolt suletavad (näiteks nn liblikaga lukk), nii et töötajad saaksid neid vajadusel väljastpoolt kiiresti avada.

⁷ Vt p 108.

⁸ Nt mõnele hooldekodu elanikule sobib elamine vaid ühekohalises magamistoaas; mõned hooldekodu elanikud ei sobi teineteisega ja neid lähestikku magamistubadesse paigutada ei ole mõistlik.

⁹ EIK otsus [Kalashnikov vs. Venemaa](#), avaldus nr 47095/99, p 99.

[Erihoolekandeesutuse tervisekaitsenõuete](#) kohaselt tuleb voodipesu vahetada vastavalt vajadusele, kuid vähemalt kord nädalas. Hügieeni tagamiseks on oluline, et hooldekodu elanikud kasutaksid isiklikke jooginõusid (sh ravimite võtmisel).

Hooldekodu on osaliselt kohandatud liikumisraskustega inimeste vajadustele. Rahule võib jääda kinnise osakonna ruumidega, kus puuduvad uksepakud. Samas ei pääse liikumisraskustega inimesed osakonnast välja, sest õuealale saab minna vaid mööda metalltreppi. Kuna kinnise osakonna elanike liikumisvõimalused on piiratud, on äärmiselt oluline kohandada ka see üksus liikumisraskustega inimeste erivajadustele. Kontrollkäigu ajal olid kõik hooldekodu elanikud võimelised metalltreppi kasutama, kuid arvestada tuleb, et kohtumäärusega võidakse hooldekodusse saata ka ratastooli ja ratastugiraamiga liikujaid.

Hooldekodus on liikumise hõlbustamiseks rajatud mitu kaldteed, kuid tuleks üle vaadata, et kaldteeni pääsu ei takistaks kõrged lävepakud. Mitme välisukse juures puudub kaldtee või ratastooli iseseisvaks kasutamiseks sobiliku kaldega pandus. Terrassilt ei pääse ratastooli kasutaja õuealale. Kui hooldekodus hoonesisene ja väljapääsuks kasutatav liikumistee ei ole kohandatud liikumisraskustega inimeste erivajadustele, peavad nad rohkem kõrvalist abi paluma. See koormab abistajaid ning võib hooldekodu elanikus tekitada alaväärsustunnet. Inimene võib kukkumishirmu või liikumistakistuse tõttu loobuda näiteks õues jalutamisest või mõnest muust tegevusest, milles ta on võimeline osalema ning millest ta on ka huvitatud. Liiga kõrged lävepakud võivad teha kliendi abistamise keeruliseks.

Liikumisvõimaluste parandamiseks saab põrandapinna katet tasandada, lävepakud asendada õhemate liistudega vms. On hea, et hooldekodu on rajanud kaldpindu, kuid liikumisraskustega klientide liikumise hõlbustamiseks saab teha rohkem.

Õiguskantsler soovib Sillamäe Kodul pöörata rohkem tähelepanu olmetingimuste parandamisele, tervisekaitsenõuete järgimisele ja ligipääsetavuse tagamisele. Hügieeniruumid peavad olema puhtad ja hooldekodu elanikel peab olema võimalik neid kasutada privaatsetl.

3. Turvalisuse tagamine kinnises osakonnas

Kohtumäärusega paigutatakse hoolekandeesutusse inimesed, kes on psüühikahäire tõttu endale või teistele ohtlikud ([SHS](#) § 105 lg 1). Sestap peavad Sillamäe Kodu kinnise osakonna töötajad olema valmis ootamatute olukordade lahendamiseks. Vestlustest tegevusjuhendajatega jäi mulje, et nad oskavad ohtlikes olukordades kliente rahustada, veenda ja toimivaid lahendusi pakkuda ning on juba tundma õppinud elanike eripärasid. Muret teeb see, et osakonnas on olemas abi kutsumiseks mõeldud häirenupp, kuid tegevusjuhendajad ei kannu seda kaasas. Häirenuppu, millega saab turvatöötajale abivajadusest märku anda, hoitakse töötajate lauasahelis luku taga. Ärevas olukorras võib olla äärmiselt keeruline nuppu sahtlist kätte saada, mistõttu võib abi kutsumine viibida.

Klientide ja töötajate turvalisuse tagamiseks on väga oluline, et kõik töötajad kannaksid häirenuppu ning harjutaksid häireolukorras käitumist. Niisugused olukorrad tuleb lahendada nii, et igal ajal oleks tagatud pidev ülevaade klientide tegevusest ning kliendid ei saaks ennast ega teisi ohtu seada ([SHS](#) § 103). Turvalisust aitaks paremini tagada seegi, kui hooldekodus oleks sisse seatud abi kutsumise süsteem, mille kaudu saaks kolleegidele abivajadusest kiiresti märku anda.¹⁰

¹⁰ Ka siis, kui teisest osakonnast appi tulnud tegevusjuhendaja ei ole läbinud koolitust kõrgema ohtlikkuseastmega inimestega töötamiseks, võib temast häireolukorra lahendamisel abi olla (nt politsei kutsumisel, viga saanud kolleegi või hooldekodu elaniku abistamisel).

3.1. Eraldusruum ja eraldamise dokumenteerimine

Sillamäe Kodus on olemas eraldamise register¹¹, mis võimaldab saada kiire ülevaate eraldamise juhtumitest ja sellest, kas need on lahendatud nõuetekohaselt. 2019. aastal oli hooldekodus üks eraldamise juhtum ning see on ka registrisse kantud. Eraldamise dokumenteerimise vormid (juhtumikirjelduse ja eraldusmeetme rakendamise otsuse vormid) on [kehtivate nõuetega](#) kooskõlas. Eraldamisele eelnenud olukord, inimese rahustamiseks kasutatud meetmed ja muud olulised asjaolud olid dokumenteeritud. Seadus kohustab kirjalikult talletama ka info selle kohta, kas hooldekodu elanik või mõni töötaja on saanud eraldamise käigus vigastada ([SHS](#) § 107 lg 8 p 6) – hooldekodul tuleb seda nõuet edaspidi arvestada.

[SHS](#) § 107 lõikes 4 sätestatud olukorras tohib kliendi eraldamiseks kasutada vaid [eraldusruumi nõuetele](#) vastavat turvalist ruumi, mis võimaldab jälgida kogu ruumis toimuvat. Sillamäe Kodu kinnises osakonnas asuv eraldusruum on värskest remonditud ja puhas. Ruumis oli kaks liigutatavat madratsit. Akent katab turvalisuse tagamiseks metallšrestik. Eraldatut saab jälgida klaasiga kaetud ukseavast. Tualetti eraldusruumis ega selle vahetus läheduses ei ole, joogivett tuuakse vajaduse korral.

On hea, et eraldusruumis on aken. See [võib aidata](#) eraldusruumi viidud inimesel kiiremini rahuneda.¹² Akent kattev metallšrestikuga turvakardin ja selle reguleerimiseks kasutatav tross aga ei jätnud muljet turvalisest keskkonnast. Trossiga on võimalik end vigastada. Ka metallšrestik ei pruugi olla turvaline (vt ka õiguskantsleri [2015. a](#) ja [2017. a](#) Valkla Kodusse tehtud kontrollkäigu kokkuvõtted). Seetõttu soovib õiguskantsler akna lõhkumise vältimiseks ja eraldusruumi üldise ohutuse tagamiseks kaaluda muud sobivat lahendust.

Silma jäi, et eraldusruumis oli seinast eenduv küttesüsteemi kate, mille terava servaga võib ägestunud inimene end vigastada. Üks eraldatu oli lõhkunud uksepiida. Eraldusruum peab olema turvaline ja ohutu ning sealt tuleb kõrvaldada kõik ohuallikad. Seetõttu soovib õiguskantsler eraldatu turvalisuse tagamiseks üle vaadata kõik võimalikud ohtlikud kohad.

Eraldusruumi viidud inimesel [peab olema](#) võimalus tualetti kasutada.¹³ [Tervisekaitsenõuded](#) ei sätesta, milline peaks olema eraldusruumi tualett. Eraldusruumi läheduses tualettruumi ei asu. Töötajad ei osanud öelda, kuidas peaks toimima, kui eraldatu soovib tualetti kasutada. Niisiis tuleb hooldekodul võimalikud eriolukorrad läbi mõelda ning anda töötajatele selge ja õiguspärane käitumisjuhised.

Õiguskantsleri hinnangul on Sillamäe Kodu eraldusruumi üldine seisukord hea, kuid eraldusruum ei ole piisavalt turvaline. Eraldamisjuhtumi dokumenteerimisel tuleb kirjeldada kõiki [SHS](#) § 107 lõikes 8 märgitud asjaolusid.

4. Õendusabiteenus

Sillamäe Kodus pakub õendusabiteenust OÜ RADA Koduõendus. Lepingu järgi osutab ettevõtte teenust 135 tundi kuus. 2019. aasta mais viibis meditsiiniõde graafiku kohaselt hooldekodus

¹¹ Eraldamise registril on oluline roll väärkohtlemise ohu ennetamisel. Vt raport Eesti Valitsusele Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) Eesti külastuse kohta, mis toimus 23.–30.09.2003, [CPT \(2004\) 5](#), p 103. Vt ka õiguskantsleri 20.02.2014 [ringkiri ööpäevaringse erihooldusteenuse osutajatele](#), p 2.

¹² Vt p 48.

¹³ Vt p 172.

143 tundi kuus ja juunis 123,5 tundi kuus. Meditsiiniõde on hooldekodus kohal tööpäeviti kella 8.00–14.30. Graafikuvälisel ajal on õega võimalik ühendust võtta telefoni teel. Hooldekodule osutab õendusabiteenust üks õde.

Õöpäevaringse erihooldusteenuse osutaja peab kindlustama iseseisva õendusabiteenuse kättesaadavuse 40 kliendile vähemalt 40 tundi nädalas ([SHS](#) § 102 lg 4), mis tähendab **ühe kliendi kohta üks tund nädalas**. Kohtumäärusega hoolekandetasutusse paigutatud isikutele tuleb õendusabiteenust pakkuda 20 teenust saava inimese kohta vähemalt 40 tundi nädalas ([SHS](#) § 102 lg 6), mis tähendab **ühe kliendi kohta kaks tundi nädalas**. Vaimse alaarenguga isikutele tuleb pakkuda iseseisvat õendusabi 40 teenust saava inimese kohta vähemalt 40 tundi nädalas ([SHS](#) § 102 lg 7). Seadus sätestab siingi vaid nõutava miinimumi, kuid asutuse eripära arvestades (nt olenevalt klientide diagnoosidest) võib kvaliteetse ja nõuetekohase teenuse osutamiseks olla õendusteenus vajalik oluliselt suuremas mahus.

Kontrollkäigul selgus, et õendusabi ei ole seadusega nõutud ulatuses kättesaadav. Kontrollkäigu päeval viibis õöpäevaringisel erihooldusteenusel 78 inimest ja kohtumäärusega oli hooldekodusse paigutatud kümme inimest. Elanike arvu silmas pidades peaks õendusabiteenus olema tagatud 88–98 tundi nädalas (350–380 tundi kuus). Meditsiiniõde viibib igal nädalal hooldekodus vaid 32,5 tundi, seega on õendusabi kättesaadav ainult kolmandiku ulatuses seadusega nõutud mahust. Ometi on erihooldekandeteenuse maksumusse arvestatud õendusabiteenuse tasu kogu [SHS](#) § 102 lõigetes 4 ja 6 sätestatud mahus.

Meditsiiniõde selgitas, et vajaduse korral saab talle töövälisel ajal helistada ja nõu küsida. Seadus ei täpsusta, kas õde peab [SHS](#) § 102 lõigetes 4 ja 6 sätestatud aja jooksul hoolekandetasutuses kohal viibima. Sellest hoolimata leiab õiguskantsler, et iseseisev õendusabi on tagatud vaid siis, kui õde saab inimesed vahetult üle vaadata ja nende seisundit hinnata. Kokkulepe, et tegevusjuhendaja võib õele väljaspool tööaega helistada ja temaga konsulteerida, ei taga õendusabi õöpäevaringse erihooldusteenuse osutamisel. Inimese seisundit hindab sel juhul tegevusjuhendaja, kes võib meditsiinihariduse puudumise tõttu teha seda valesti ja seada ohtu inimeste elu ja tervise. Kõik terviseseisundi hindamist ja retseptiravimite manustamist puudutavad otsused peavad põhinema meediku hinnangul, mis kujuneb inimese vahetu läbivaatamise käigus.

Õde ei ole osutamata jääva õendusabi tundide ulatuses ametlikult koduvalves ning talle ei ole pandud kohustust kliendi seisundi hindamiseks kohale tulla. Et õendusabiteenus oleks tõhus ja tegelikult kättesaadav, tuleks koduvalve kokkulepe vormistada kirjalikult ja kindlaks määrata ka kellaajad, millal õde peab olema telefonivalves ning kliendi seisundi hindamiseks kohale tulema. Samas ei näe seadus ette võimalust, et õendusabiteenuse võib asendada koduvalvest kohale tulemise kokkuleppega. Koduvalvel saab olla vaid toetav funktsioon, kui hooldekodus vajatakse õendusabiteenust rohkem, kui seadus ette näeb.

Õendusabi korraldus peab arvestama hooldekodu elanike eripära ning tervisliku seisundiga. Mõne hooldekodu elaniku terviseseisund vajab vaid jälgimist ja ravimite võtmise korraldamist. Samas elab Sillamäe Kodus ka raskete psüühikahäiretega inimesi, kes ei suuda oma tervisliku seisundi tõttu kaebusi alati selgelt väljendada ning võivad valu kannatades ärrituda ja muutuda ohtlikuks endale ja teistele. Õendusabi peab olema piisavalt kättesaadav kõigile hooldekodu elanikele.

Hooldekodus on inimesi, kellele on määratud vaid vajaduse korral manustatavad retseptiravimid (kinnises osakonnas oli vajadusel andmiseks määratud ravim Valocordin Diazepam). Õiguskantsler on varem [märkinud](#), et klientidele retseptiravimite andmise üle peab otsustama meditsiinitöötaja, vaid nii tagatakse hooldekodude elanike tervise kaitse. Niisuguseid otsuseid ei

saa teha tegevusjuhendaja, sest ta ei pruugi osata hinnata kõiki terviseriske kogumis (nt kõrvalmõjud koos teiste ravimitega).

Õiguskantsler palub Sillamäe Kodul tagada hooldekodu elanikele õendusabiteenus, mis arvestab asutuse eripära ja seaduse nõudeid.

5. Tervishoiueksperdi hinnang

Kontrollkäigule kaasatud tervishoiueksperdi arvamuse koopia on lisatud käesolevale kirjale. Tervishoiueksperdi arvamuses toodud tähelepanekute ja soovitude osas palun kujundada hooldekodul oma seisukoht ning edastada see õiguskantslerile koos vastustega kirjas toodud tähelepanekute kohta.

Teie seisukohta ootan võimalusel hiljemalt 15.09.2019.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Lisa: Tervishoiueksperdi arvamus 4 lehel

Koopia: Sotsiaalministeerium, Sotsiaalkindlustusamet, Terviseamet, AS Hoolekandeteenused